
ZADRUGA.

Glasiló »Zadružne Zveze v Celju«.

Zadružništvo in narodna obramba.

(Predavanje g. Miloša Stiblerja, tajnika »Zadružne Zveze« v Celju na celjski narodno-obrambni enketi dne 2. septembra 1911.)

Razpravljati mi je o predmetu »zadružništvo in narodna obramba«. Da sta zadružna in obrambna misel v neki zvezi in iščeta nekega skupnega delovanja, tega se danes pač vsi zavedamo. Saj nam naše časopisje, naši politični delavci in razni slavnostni govorniki dan na dan svetujejo gojitev zadružništva, češ, da se s tem zida jez proti tujemu navalu. Vendar pa moramo na drugi strani zopet na vsak korak opaziti, da te svoje zavesti lepih člankov in lepih govorov o važnosti zadružništva v praktičnem življenju ne znamo uporabljati v taki meri, kakor to zahteva naš narodni položaj.

Pred desetletji je bilo ravno na Štajerskem slovensko narodno življenje najživahnejše. V društvenem, političnem, kulturnem in gospodarskem delu so stali štajerski Slovenci v prvi vrsti. Dokazujejo nam to naše stare čitalnice in doba taborov, ki je bila ravno na Štajerskem najimenoitnejša inicijativa za slovensko matiko, ki je izšla iz krogov mariborskih Slovencev, politično časopisje, ki je bilo na Štajerskem vedno relativno najmočnejše. Ravnotako smo bili prvi tudi glede gospodarskega dela. Saj je Miha Vošnjak, takozvani oče slovenskega posojilništva, štajerski rojak in je z uresničenjem svoje misli začel ravno na Štajerskem najintenzivneje. Že pred mnogimi desetletji so se ustanovile posojilnice v Šoštanjju, Mozirju, Celju, Mariboru, Ptujju, Ljutomeru, Makolah, Framu, Šmarju pri Jelšah, Konjicah in po mnogih drugih krajih. Ostale slovenske kronovine so prišle na vrsto še-le pozneje.

Kaj je napotilo Mihaela Vošnjaka k ustanovitvi posojilnic? To vprašanje je prav zanimivo. Danes se ustanovljajo zadruga z uspehom vsled tega, ker nudi združen način gospodarjenja zadržnikom razne zdatne gospodarske koristi, kakoršnih nezadržni, zasebno - gospodarski sistem ne daje. Tako je danes pri vseh razvitih narodih, bilo pa je tako v sredini prejšnjega stoletja tudi pri Angležih in Nemcih, ki so mogli pričeti z zadrugami le vsled tega, ker so te v resnici pomenile za prizadete sloje gospodarski napredek, so dajale zadržnikom gospodarske koristi, kakoršnih brez zadrug ni bilo. Očeta slovenskega posojilništva, zaslužnega Mihaela Vošnjaka pa ni vodila misel, ustanovljati zadruga radi teh gospodarskih udobnosti, temveč je bila njemu v prvi vrsti merodajna želja, ustanoviti slovenske narodne denarne organizacije, da ne bi bili več odvisni od nemških, nam nasprotnih zavodov. Mihael Vošnjak je imel smisel za narodno-gospodarsko organizacijo. On bi si ne bil niti najmanje pomišljal, ustanoviti banke in hranilnice, ako bi ustanavljanje takih zavodov bilo tako enostavno, kakor velja to za zadruga. Odločil se je za obliko zadrug zgolj radi enostavnosti dela, ki je spojeno z ustanavljanjem teh podjetij. Ne smisel za važna načela, ki jih vsebuje zadržni način gospodarstva in o katerih bom pozneje še razpravljaj, temveč edinole želja, ustanoviti naroden zavod in okolnost, da se je ta želja mogla izpolniti na najenostavnejši način z zadrugami, je dovedla Mihaela Vošnjaka do njegovega velikega lepega dela. To mojo trditev dokazuje najbolj dejstvo, da so tiste stare posojilnice, ki so se prve ustanovile na Slovenskem, ravnotako razposojevale denar na oderuške obresti, recimo na 12, 15, celo 25⁰/₀, kakor so to delali zasebni oderuhi. In vendar je bila svojčas in je še danes važna naloga zadrug, da se bojujejo proti oderuštvi; ampak za to Mihaelu Vošnjaku ni bilo toliko, kakor za ono željo, ki sem jo že omenil, namreč, da bi vobče imeli tudi Slovenci svoje denarne zavode, svoja gospodarska podjetja. Mihael Vošnjak je torej postal zadrugar čisto slučajno.

Ta Mihael Vošnjakova misel je bila v slovenskem posojilništvu dolgo vodilna. Najpoprej naj bi zavodi podpirali zgolj slovenska politična stremljenja. Pozneje se je ta misel v toliko spremenila, da se je začelo ustanovljati posojilnice in zadruga z namenom, da naj podpirajo stremljenja raznih političnih strank. In še-le v novejšem času smo prišli tako daleč, da smo v zadržnem delu začeli iskati globokejših in sicer gospodarskih motivov, iskati smo torej začeli v zadržništvu isto, kar se tam po bistvu

stvari iskati sme. Po današnjih razmerah soditi, seveda še ne pridemo kmalu do tega, da bi nastalo v tej točki čisto pravo gospodarsko naziranje edino merodajno, ampak znamenja kažejo, da se je začelo svitati, in da bo tudi pri nas enkrat dan, kakoršnega so tudi v mnogih drugih narodih n. pr. v Franciji dosegli še-le po mnogih letih in po mnogih bojih.

Naše zadruge so torej imele v pretežni večini nalogo, ustvariti narodne zavode in podpirati s svojo gospodarsko močjo naša narodno-politična stremjenja. Številke naj nam povedo, koliko so ti zavodi dosegli. Na Štajerskem imamo danes okroglo 120 slovenskih posojilnic. Teh 120 posojilnic razpolaga danes okroglo — čisto natančne številke mi niso znane — z 30,000.000 K denarja. Razun posojilnic pride le še v poštev nekaj hranilnic. — Drugih narodnih denarnih zavodov nimamo. Hranilnice bodo imele na razpolago okroglo 6,000.000 K denarja. Ti slovenski zavodi se morajo boriti proti nemškemu kapitalu. Koliko je tega na Spodnjem Štajerskem? Imamo predvsem mestno hranilnico mariborsko, ki ima vlog nad 26,000.000 K, nadalje mestno hranilnico celjsko, ki ima vlog nad 10,000.000 K, potem imamo nemške hranilnice v Ormožu, Ptuju, Ljutomeru, Brežicah, Marenbergu, Slovenski Bistrici, imamo razuntega celo vrsto nemških denarnih zadrug in se lahko računa danes, da spodnje štajerske nemške hranilnice in nemške denarne zadruge skupno upravljajo okroglo 50,000.000 K vlog. To pa še daleko ni ves kapital, ki je zbran proti nam. Upoštevati je treba, da imajo nemške hranilnice ogromne rezervne fonde, mariborska n. pr. nad 2,000.000 K, celjska 1,000.000 K in tudi ostali zavodi bodo imeli ogromne svote, medtem ko imajo vsi spodnještajerski slovenski zavodi skupaj rezervnih fondov nekaj pod 2,000.000 K. Upoštevati je treba nadalje, da deluje na Štajerskem cela vrsta nemških bank, ki imajo izključno le namen, podpirati gospodarstvo nemškega življa. Upoštevati je treba, da je ob jezikovni meji cela vrsta zavodov, tako hranilnice v Radgoni, Cmureku, Arvežu, ki istotako močno posegajo v slovensko ozemlje, končno je treba upoštevati, da ima največji štajerski denarni zavod in to je štajerska hranilnica v Gradcu milijone in milijone denarja v slovenskem delu dežele ter vrže tudi nemška zadružna zveza v Gradcu, ki spada med najbogatejše v državi, vsako leto ogromne svote na Spodnji Štajer. Že iz teh par podatkov si morete napraviti sodbo, kake ogromne množine nemškega organiziranega kapitala dela na uničenje štajerskega slovenskega življa in kako malenkosten je še naš organiziran kapital, s katerim se hočemo boriti.

Par številčk naj navedem tudi glede Koroške in glede Kranjske. Na Koroškem je okroglo 30 slovenskih posojilnic in spadajo le te med najbogatejše slovenske zadruga vobče. Toliko kapitala, kolikor ga spravijo koroške in severno goriške posojilnice skupaj, ni dobiti po vseh ostalih slovenskih denarnih zadrugah. V kakšnem številnem razmerju je slovenski koroški kapital z nemškim, mi ni znano. Dejstvo pa je, da so slovenski denarni zavodi na Koroškem danes za tamkajšnje Slovenstvo poglavitna opora. Zanimiva je slika Kranjske. Slovenskih denarnih zadrug je na Kranjskem okroglo 230. Potem je nekaj slovenskih hranilnic, okroglo 10, in dve slovanski banki v Ljubljani. Vsi ti zavodi skupaj upravljajo danes okroglo 150.000.000 K vlog. Par kranjskih nemških zavodov pa upravlja okroglo 70.000.000 K vlog. Razuntega imajo Nemci na Kranjskem par močnih bank. Teh par podatkov nam pojasnuje, odkod izvira moč kranjskega Nemštva, kljub temu, da tvorijo Nemci le 5% prebivalstva na Kranjskem.

V Primorju so slovenski denarni zavodi relativno innogo močnejši kakor italijanski. Osobito goriške slovenske denarne zadruga in tržaške so prav močne. Zanimivo je, da je italijansko gospodarstvo v Trstu bilo vsled pomanjkanja italijanskih denarnih zavodov že tako močno razdrapano, da se je vsak čas pričakovalo velikih sprememb. V tistem trenntku pa so začele ustanavljati češke banke svoje podružnice v Trstu. Edino tem slovanskim denarnim zavodom se ima ogromni del laške trgovine in laških podjetij v Trstu zahvaliti, da ni propadel. To se danes v Trstu odkrito priznava. Vobče vedno bolj prodira spoznanje, da iščejo češke banke pri nas le dobiček, v narodnem oziru pa ne koristijo ničesar.

Kar se tiče nedenarnih zadrug, imamo na Štajerskem — in le na Štajerskem se hočem pri teh ozirati, — že nekaj prav lepih podjetij. Predvsem je tu imenovati Vinarsko zadruga v Celju in zadružno elektrarno v Trbovljah, stavbeno zadruga »Dom« v Mariboru in Jubilejno mlekarno v Št. Jurju ob j. ž. in v Grobelnem. Vse te zadruga so v Zadružni Zvezi v Celju. Ljubljanska Zadružna Zveza ima na Štajerskem i. s. v Mariboru zadruga za prodajo živine, Graški Verband ima med drugimi dve veliki slovenski nedenarni zadrugi v Žalcu in sicer Hmeljarno in Kmetijsko gospodarsko zadruga, nadalje zadružno skladišče v Račjem pri Mariboru.

Kakšne naloge imamo za bodočnost? Glede denarne organizacije smo videli, da so posebno tukaj na severu, na Štajerskem

in Koroškem naši nasprotniki mnogo močnejši od nas. Slovenci bi morali torej napeti vse sile za ojačenje slovenske denarne organizacije, da postanejo konkurence zmožne napram nemškimi. V to svrhu bi slovenskih strankarskih zavodov ne smelo biti. Danes sta pri nas dve stranki in vsaka ima svojo združno organizacijo. Ni treba izgubljati nič besed o nevarnosti takega početja. Spominjam samo na zadnjo zimo, ko je vsled medsebojnega hujskanja med obema organizacijama nastalo med ljudstvom splošno nezaupanje proti zavodom obeh strank. Tisto takrat nastalo splošno nezaupanje je najmočnejši svariteli pred strankarskim združništvom in dolžnost slehernega zavednega Slovenca mora biti, da deluje na spojitev obeh organizacij in na ustvaritev enotne združne organizacije na slovenskem Štajerskem. Roko v roki s tem delom se mora vršiti agitacija za slovenske denarne zavode. Sicer se smatra tako agitacijsko delo danes mnogokrat kot nekaj manj vrednega. Krivda zadene okolnost, ker je naša inteligenca vzgojena pretežno humanistično in ima za gospodarsko delo le malo smisla. Vendar bo treba v bodoče tudi tu kreniti na druga pota. Inteligenca mora seveda v prvi vrsti postati sama boljša, kakor je. Javna tajnost je, da ima cela vrsta spodnještajerskih slovenskih inteligentov skupnega premoženja mnogo milijonov kron. Vsega tega denarja je v narodnih denarnih zavodih prav majhen odstotek. Tisti, ki bi morali biti prvi, da podpirajo denarne zavode ter jih krepijo, kupujejo raje državne obligacije ter s tem neposredno podpirajo nemška podjetja, ali pa nalagajo svoj denar v nemške in češke banke, izmed katerih so nam prve direktno nasprotni, slednje pa nam v narodnem oziru tudi še niso nič koristile.

Velike naloge nas čakajo glede nedenarnega združništva. Da Vas predolgo ne dolgočasim, naštejem čisto kratko: Mi rabimo za celo Spodnje Štajersko točno izvedeno organizacijo nakupnih in prodajalnih zadrug za skupno nabavo kmetijskih potrebščin in za razpečevanje kmetijskih pridelkov kakor sadja, perutnine, živine, vina, lesnih in poljskih pridelkov. Mlekarsko združništvo je pri nas tudi slabo razvito. Mnogo prostora in mnogo ugodne prilike je za združne elektrarne, posebno v krajih z vodnimi silami, za razne strojne zadruge, n. pr. zadruge za mlatilne stroje itd.

Poreče kdo: Čemu pa ustanavljamo za organizacijo našega denarja zadruge? Čemu naj ustanavljamo za nakup in prodajo zadruge, čemu elektrarne v združni obliki, čemu vobče celo vrsto zadrug, saj bi vse to lahko opravljali tudi zasebni podjetniki. Naj bi se razvila zasebna veletrgovina. Slovenci, napnimo vse sile,

da dobimo za vse tukaj našete panoge zadosti zasebnih trgovin in veletrgovin, kakor jih imajo tudi drugi narodi. Skupna podjetja, zadruga se sploh niso obnesle. Le pogledimo, koliko jih falira. Konsumi, vsi so propadli. »Glavna posojilnica« v Ljubljani, »Zadružna Zveza« v Celovcu, »Agro Merkur«, Gospodarska zveza!

Prežalostne izkušnje imamo, da bi se navduševali za zadružna podjetja. Tako poreče kdo in mnogo jih bo, ki mu to verjamejo. Ampak to vprašanje je prevažno, da bi se ga sodilo zgolj s stališča poloma kakega Agro-Merkurja ali kake Glavne posojilnice v Ljubljani. Poseči moramo bolj globoko in soditi z dalekosežnejšega stališča.

Predvsem moramo tukaj upoštevati, da ima zadruga nalogo zbirati male kapitaliste in z združevanjem malega kapitala ustvariti velik kapital. Brez posojilnice n. pr. Slovenci še nismo v stanu ustanavljati banke ali vobče druga velika delniška podjetja. Do bank in do delniških družb moremo priti le, ako pokupijo delnice naše zadruga, v prvi vrsti naše denarne zadruga, torej naše posojilnice. Iz tega se vidi, da moramo zadruga gojiti za to, ker oblika zadruga najbolj odgovarja sedanjemu značaju slovenskega narodnega gospodarstva.

Pa še neka druga okolnost je, ki nas vedno znova kliče na delo za ustanavljanje zadrug. Danes obstoji že mogočno svetovno naziranje, ki se bori proti zasebnemu velekapitalu, proti tistem velekapitalu, ki je združen v par rokah in izrablja svoje gospodarsko stališče proti tisočem in tisočem delavcev in konzumentov, ki s svojim delom in konzumom povzročajo, da se ta zasebni velekapital množi. Za boj proti izsesavanju in oderuštvo tega zasebnega velekapitala so nastale že najrazličnejše teorije, najrazličnejši načrti. Ampak kamorkoli pogledam in kjerkoli iščem najboljšega sredstva, vedno pridem do zaključka, da je doslej najimenoitnejše sredstvo le zadruga. Navesti hočem primer: Nekje obstoji veletrgovina. Na stotine konzumentov se poslužuje te veletrgovine. Razume se prvič, da dela trgovec velik dobiček, drugič se v mnogih slučajih zgodi, da odjemalec iz različnih vzrokov ne more redno plačevati v trgovini, kar trgovec izrabi na ta način, da prodaja odjemalcu slabše blago za dražjo ceno. To je takozvano blagovno oderuštvo (Warenwucher), ki je bilo svoj čas silno razvito. Stotine in stotine jih je, ki temu zasebnemu trgovcu s svojim konzumom delajo denar in mu večajo premoženje, katero se mnogokrat obrne proti tem stotinam. Kako pa je z zadrugo? Ako se ustanovi konsumna zadruga, je ista organizirana tako, in

tudi mora biti po naših zakonih in predpisih tako organizirana, da so vsi konsumenti, torej vsi odjemalci člani konsumnega društva. Vsi ti odjemalci so torej solastniki podjetja in je jasno, da lastnik samega sebe ne bo odiral. Tako je konsumno društvo torej premagalo blagovno oderuštvo. Kako pa je s čistim dobičkom v konzumni zadrugi? Čisti dobiček se deloma razdeli med vse odjemalce, deloma pa se spravi v rezervni fond, torej se naloži koncem leta kot čisto premoženje konsumnega društva. Tekom let more to čisto premoženje narasti do znatne višine in se lahko uporabi za razne nove gospodarske naprave, ki istotako služijo članom konsumnega društva. (Glej konsumne zadruge na Danskem.) Ravno to velja za denarno zadrugo. Ko nismo še imeli denarnih zadrug, so opravljali vse denarne posle privatni podjetniki. Ker je bil ves kapital zbran v rokah maloštevilnih poedincev in so le ti imeli vse gospodarstvo v rokah, so lahko delali, kar so hoteli in razvila se je zloglasna doba oderuštva. Povsod so bile zadruge, ki so to denarno oderuštvo odpravile. Poprej je imel od vsega denarnega poslovanja dobiček zasebni podjetnik, vaški oderuh. Sedaj ostane ves dobiček iz denarnega poslovanja zadrugi. Zadruga čisti dobiček koncem leta porabi deloma za dobrodelne namene svojega okoliša, deloma da se čisti dobiček pridene njenemu čistemu premoženju in sami veste, koliko so zadruge na Spodnjem Štajerskem že žrtvovale iz čistih dobičkov za narodne namene; na drugi strani je pa važno, da so si razun tega že zbrale mnogo čistega premoženja. Kakor sem že omenil, znaša čisto premoženje, zbrano v rezervnih zakladih spodnještajerskih slovenskih posojilnic blizu 2.000.000 kron.

Važno je torej to-le: V zadrugah so vsi člani solastniki podjetja. Kdo postane član? Člani postanejo vsi oni, ki iščejo z zadrugo trgovskih zvez, torej vsi odjemalci ali konsumentje pri nakupnih podjetjih, pri prodajnih zadrugah pa vsi oni, ki hočejo potom teh zadrug prodati svoje blago. Zadrugi ali člani zadruge postanejo potemtakem vsi, ki skupnemu združnemu gospodarskemu podjetju pripomorejo do dobička. Kot člani imajo na občnem zboru vsi glasovalno pravico, vsi odločujejo v vseh zadevah zadruginih, vsi so torej solastniki združnega imetja. Tako šteje n. pr. posojilnica v Celju 4000 članov. Vsi so solastniki tega podjetja. Zadruga je torej najbolj demokratično skupno podjetje in potemtakem tudi najbolj odgovarja modernim demokratičnim načelom. Brezdvomno je, da svoji narodnosti le koristimo, ako to

moderno demokratično načelo skušamo uveljaviti tudi v svojem gospodarskem delu.

Kaj pa je z ugovorom, da se skupna združna podjetja ne obnesejo. Če človek misli na razne združne polome doma in v tujini, tedaj ta ugovor navidezno drži, ampak samo navidezno. Poglejmo največja gospodarska podjetja, ki danes obstoje na svetu. Ali so tista last zasebnika? Ne! Največja in najboljša podjetja na svetu so skupna podjetja, bodisi delniške družbe, bodisi družbe z omejeno zavezo ali kako se že imenujejo razne velekapitalistične gospodarske družbene oblike. Vsa največja podjetja delujejo z nastavljenim uradništvom in je s tem dokazano, da ne more prospevati le tisto podjetje, kjer uraduje in posluje lastnik sam, češ, da ima lastnik največ interesa na podjetju in bo toraj najboljše opravil. Ampak kakšnega uradništva je treba pri skupnih podjetjih? Uradništvo skupnih podjetij mora biti: 1. Strokovno naobraženo. 2. Mora imeti zadosti splošne naobrazbe, in takim ljudem se po veliki večini lahko zaupa, da bodo svoje dolžnosti vestno opravljali. To nam dejstvo dobro uspevajočih skupnih podjetij jasno dokazuje in ta dejstva moramo tudi mi posnemati. Skrbimo zato, da dobimo za naša združna podjetja dovolj splošno in strokovno naobraženega uradništva, skrbimo nadalje za to, da bo naša inteligenca, ki je poklicana, da vodi potom članstva v raznih gospodarskih odborih naša gospodarska podjetja, zadostno naobražena v gospodarskih vprašanjih, da bo predvsem naša inteligenca postala zagovornica gospodarskega demokratizma in nasprotnica oderuškega gospodarskega egoizma, kar danes ni. Če se naša inteligenca v tej točki preobrazi, če obenem skrbimo za splošno naobraženo uradništvo za naša gospodarska podjetja, potem se nam za naš gospodarski napredek ni treba več bati in se specijelno ni treba bati, da bi skupna podjetja, ki imajo v vodstvu take može, kakor tukaj zahtevam, kdaj propadla.

Ako torej te zadnje točke na kratko ponovim, pravim: Slovenskemu kot narodu gospodarsko šibkejših elementov najbolj odgovarja za skupna podjetja združna oblika. Združna oblika pa nam mora biti najljubša tudi radi tega, ker se ravno v njej v največji meri udejestuje po celem svetu toli propagiran gospodarski demokratizem. Delajmo torej na to, da vzgojimo zadostno ljudi, ki bodo za ta velika in plemenita gospodarska načela v praktičnem življenju delovali, potem je brezdvomno, da nam je gotov najlepši gospodarski napredek.

H koncu pa naj omenim še važno točko. Začel sem s tem, da je Mihaela Vošnjaka pri njegovem združnem delu vodila edino-le želja, ustvariti narodna podjetja. Naše zadrage so torej prvotno, kakor sem že omenil, podpirale narodna politična strem-ljenja. Pozneje so jih začele izrabljati politične stranke in to je bila in je še najžalostnejša doba slovenskega združništva. Še-le v novejšem času se začne propagirati zopet misel enotne narodne združne organizacije. To točko dovolite, da povdarjam in Vas prosim, da si jo posebno zapomnite. Od prvega do zadnjega se morate vsi odločno izjaviti proti strankarskemu združništvu ter zahtevati, da se združništvo enotno organizira kot narodno go-spodarska organizacija, ki hoče koristiti vsem članom slovenskega naroda brez razlike strank. Zakaj moramo to zahtevati? Zato, ker nas je spravilo strankarsko združništvo v največjo škodo. Omenim le, da so šli milijoni in milijoni slovenskega denarja vsled slovenskega združnega hujskanja v nemške zavode, v slovenskih posojilnicah so se članstva odpovedovala v nenavadno obilni meri, krediti so se iskali v nemških zavodih, kar v narodnem oziru na posojiloiskalce gotovo ni uplivalo ugodno. Osobito kar se tiče naše Štajerske, nimamo niti najmanjšega povoda, da se cepimo in tako z medsebojno konkurenco, katero narodni nasprotniki zelo spretno izrabljajo, izpodkopavamo slovenskim zavodom vpliv in zaupanje, kajti navedel sem Vam številke, iz katerih spoznate, da je premoč nemškega organiziranega ka-pitala proti nam in našemu organiziranemu denarju ogromna.

Boj za načela raznih svetovnih naziranj se bo vršil še naprej, ampak voditelji slovenskega ljudstva naj bodo toliko pametni, da tega boja ne zanašajo v naša gospodarska podjetja. Teh misli naj bi se v prvi vrsti oprijela naša mladina, ker skoraj gotovo ni pričakovati, da bi se še dalo preobrniti one, ki stoje danes na čelu našega gospodarskega gibanja in ki so v veliki meri krivi mizerije, ki vlada danes na slovenskem gospodarskem polju in povzroča tudi v narodnem oziru ogromno škodo. Nova generacija naj hodi tudi tukaj nova pota. S tem se obrambnemu delu največ koristi, kajti brezdvomno se dela za obrambo na-rodov z najboljšim uspehom tedaj, ako na vseh poljih, kulturnih in gospodarskih, skusimo ustvariti naprave, ki jih smemo ime-novati najboljše. V tem smislu razumem jaz zvezo združništva z obrambnim delom in prosim, da jo tako razumete tudi Vi in v tem smislu delujete.

Stanje avstrijskega kmetijskega zadružništva.

(Predaval na II. avstrijskem kmetijskem zadružnem kongresu baron
dr. Pavel Störck, predsednik Splošne zveze avstrijskih kme-
tjskih zadrug.)

(Nadaljevanje in konec.)

Prodaja kmetijskih pridelkov zadružnim potom je še veliko manj centralizirana nego skupni nakup kmetijskih potrebščin. Le mali del naših zadružnih zvez se sploh peča s posredovanjem prodaje in še te v veliko manjši meri nego s posredovanjem nakupa. Rafajznovke prevzamejo posredovanje prodaje le v izjemnih slučajih. Navadno izvršujejo zadružno vnovčenje kmetijskih pridelkov posebne vnovčevalne zadruge, mlekarske, kletarske, skladiščne itd. zadruge. Zaradi kratkega časa se ne morem spustiti v podrobno razpravo o posameznih vrstah vnovčevalnih zadrug, zato samo nekaj splošnih pripomb.

Glede zadružnega vnovčevanja mleka, mlekarskih zadrug, smo v Avstriji v primeri s tem, kar bi se v tem oziru lahko doseglo, daleč zaostali. Imamo danes prilično 800 registrovanih mlekarn. Število zadružnih mlekarn je glasom statistike, ki jo je izdalo poljedelsko ministerstvo, precej večje, ker je posebno v planinskih deželah mnogo takozvanih zadružnih mlekarn in planšarstev, ki niso registrovane kot zadruge po zadružni postavi, ampak so ustanovljene po društvenem zakonu ali še večkrat brez vseh pravil in brez postavne podlage kot proste združitev. Največ je takih združitvev na Tirolskem in Predarliskem. Bilo bi jako želeli, da bi se preustrojile v registrovane zadruge, ker bo šele potem tudi pri njih mogoč urejen mlekarski obrat. Naše zadružno mlekarstvo bi se pač lahko v toliko izpopolnilo, da ne bi bilo več potrebno, tuje surovo maslo celo v planinske dežele iz Ogrske in Danske uvažati. Veliko je mlekarskih zadrug na Nižjem Avstrijskem; njih večina prodaja mleko naravnost na Dunaj in le malo jih izdeluje surovo maslo. Te zadruge so po večini priklopljene nižjeavstrijski mlekarni na Dunaju, ki služi kot mestna osrednja mlekarna za mlekarske zadruge po deželi. Organizacijo zadružne prodaje mleka na Nižjem Avstrijskem z lepim uspehom pospešuje deželni odbor. Tudi na Zgor. Avstrijskem se je s pomočjo deželnega odbora ustanovila cela vrsta mlekarn, ki v glavnem

izdelujejo surovo maslo in imajo svojo centralo v Prvi zadrugi za prodajo čajnega surovega masla v Schärdingu. V sudetskih deželah je že jako mnogo mlekarskih zadrug, ki večinoma dobro poslujejo in so si našle ugodna tržišča v zdraviliških in industrijskih krajih. Tudi v Galiciji so se mlekarske zadruge v zadnjih letih jako pomnožile. Razmeroma najbolj počasi napreduje razvoj združnega mlekarstva v planinskih (alpskih) deželah, dasi je tudi tam že mnogo dobro poslujočih mlekarn. Večina mlekarskih zadrug je zaradi revizije in kredita včlanjenih pri splošnih kmetijskih združnih zvezah. Posebnih mlekarskih zvez, ki bi centralizirale prodajo mlekarskih izdelkov, je dozdaj malo. Na Nižjem Avstrijskem je zgoraj imenovana mlekarna na Dunaju, na Zgor. Avstrijskem ona v Schärdingu, na Moravskem Zveza čeških kmetijskih zadrug, urad za prodajo surovega masla v Krakovem, maloruska mlekarska zveza v Stryju in mlekarska zveza v Ljubljani. Mlekarske zveze na Češkem se ne pečajo s prodajo. Splošna Zveza je pred nekaj leti ustanovila oddelek za mlekarstvo, ki je zvezam in mlekarskim zadrugam vsak čas z nasvetom in podporo na razpolago.

Vnovčenje žita je glavna naloga skladičnih zadrug. Teh je danes v Avstriji 83, od teh 21 na Nižjem Avstrijskem, 33 na Češkem, 19 na Moravskem itd. Kakor žitnoskladiščne zadruge v Nemčiji so tudi naše skladiščne zadruge imele prvi čas mnogo težav, ki pa so danes premagane. V Avstriji se ni ustanavljalo velikih skladišč, kakor v severni Nemčiji, ampak po južnonemškem vzorcu srednja in mala skladišča, kar se je izkazalo kot uspešno. Skladiščne zadruge se poleg tega pečajo tudi z nakupom kmetijskih potrebščin za člane, nekatere imajo pri svojih obratih tudi mline in pekarnе. Posebno važne so skladiščne zadruge za izvrševanje dobav za armado, v katerem oziru moremo zadnji čas zaznamovati napredek. Z izvrševanjem vojaških dobav se pečajo tudi nekatere združne zveze na Češkem in Nižjem Avstrijskem. Skladiščne zadruge so včlanjene pri zvezah kmetijskih zadrug. V prodajno centralo so združene le na Nižjem Avstrijskem v Zvezi kmetijskih zadrug. Organizacijo skladiščnih zadrug bo trebalo še bolj pospeševati in spopolnjevati.

Za vnovčenje vina se nahajajo v vseh vinorodnih pokrajinah kletarske in vinarske zadruge, zavsem 74. Uspehi splošno niso niso neugodni, dasi je mnogo prvotnih težkoč. Toliko so dosedaj izkušnje pokazale, da se je vkoreninilo prepričanje o potrebi združne prodaje vina. Centralizacija prodaje je le malo

napredovala. Na Nižjem Avstrijskem je sedaj deželni odbor ustanovil centralne kleti, ker samostojna osrednja zadruga ni pokazala nikakih uspehov. Na Štajerskem ima Zveza kmetijskih zadrug osrednje kleti za prodajo; tudi na Moravskem je osrednja zveza nemških kmet. zadrug prevzela posredovanje prodaje. Na Tirolskem je v Bolcanu kletarska zveza, ki pa le malo posreduje. Kletarske zadruge torej oskrbujejo prodajo večinoma same.

Za združno prodajo sadja se izvzemši nekaj zadrug za vnovčenje sadja dozdej še ni mnogo storilo. Pač obstojajo že nekaj let takozvane vnovčevalnice sadja v več deželah, ki pa se omejujejo samo na to, da zbirajo seznamke množin sadja za prodajo od producentov in naslove kupcev in spravljajo potom izdajanja in razširjanja ponudnih in povpraševalnih pol producente in kupce v neposredno zvezo, ne da bi same prodajo posredovale ali kupčije izpeljevale.

Važna je v zadnjih letih uvedena akcija za združno prodajo klavne živine. Inicijativo je dala Splošna zveza leta 1907. z ustanovitvijo kmetijske vnovčevalnice za živino na Dunaju; obenem je pospeševala ustanavljanje enakih vnovčevalnic v drugih deželnih glavnih mestih in velikih prometnih središčih. ter snovanje krajevnih zadrug za vnovčevanje živine. V resnici so se kmalu ustanovile take vnovčevalnice v Krakovem in Lvovu s strani tamošnjih kmetijskih družb in cela vrsta zadrug za vnovčenje živine po raznih deželah. Ustanovitev centrale za vnovčenje živine po poljedelskem ministerstvu leta 1910. omogočuje, da se ta akcija izvede hitreje in obsežneje. Tudi so se ustanovile krajevne klavne zadruge, dasi njih delovanje še ni doseglo velikega obsega.

Prodajo jajc so začeli najprej združno organizirati na Zgornjem Avstrijskem. Zadruga za pridelovanje in prodajo lanu je veliko na Češkem in Moravskem. Na Češkem je večje število zadrug za prodajo cikoriije. V Dalmaciji je v zadnjih letih poljedelsko ministerstvo uvedlo večjo akcijo za snovanje in ureditev zadrug za pridelovanje in prodajo olja. Dalje so tam tudi posamezne ribiške zadruge, zadruge za prodajo medu, sočivja itd. Tudi žganjarske in zadruge za pridelovanje skroba itd. je treba računati med vnovčevalne zadruge.

Tako se je skoro na vseh poljih kmetijske produkcije vsaj poskusilo z združno organizacijo prodaje kmetijskih pridelkov. Želeti je, da bi se to delo nadaljevalo, ker uspeh pri pravilnem

in skrbnem poslovanju in pri potrebnem združnem mišljenju članov ne more izostati.

Izmed ostalih kmetijskih zadrug bi bilo omeniti par sto živinorejskih in bikorejskih zadrug, osobito v plninskih deželah, in nekaj zadrug za zavarovanje živine. V zadnjih letih se je pokazalo večje zanimanje za ustanavljanje pašniških zadrug. Omeniti je tudi še nekaj parnomlatilnih zadrug; večina teh je v sudetskih deželah. V bližnji dobi se bo pokazalo večje zanimanje za združne elektrarne.

Polje za združno delo je torej jako obširno in se ravna v posameznih deželah po tamošnjih kmetijskih razmerah in potrebah.

Že 12 let sem imajo avstrijske kmetijske zadruge svojo centralo v Splošni Zvezi avstrijskih kmetijskih zadrug. O nje naloga, namenu in delovanju ne bom sedaj dalje govoril, ker primanjkuje časa in vam je to znano. Povdarjal bi le, da je pri Splošni Zvezi danes, ko tu zborujemo, včlanjenih 28 združnih zvez z okroglo 7500 zadrugami, ki so porazdeljene na vse avstrijske narodnosti. Splošna Zveza se nikdar ni udeleževala kakih političnih ali narodnih stremljenj in je imela samo en cilj pred očmi: podpirati in pospeševati razvoj kmetijskega združništva v celi Avstriji in njegove interese v vsakem oziru zastopati. Da njena naloga z ozirom na avstrijske razmere ni lahka, boste razumeli. Zveza pa tudi računa na odkritosrčno podporo vseh včlanjenih zadrug in njih zvez.

Pravičnost zahteva, da konstatiramo, da so nas vlada, osobito poljedelsko ministerstvo, ter posamezne deželne vlade in deželni zastopi vsak čas podpirali, čemur se ima tudi kmetijsko združništvo v odlični meri zahvaliti za svoj hitri napredek. Porabiti hočemo to priliko, da izrečemo za to svojo zahvalo. Posebej se moramo spomniti moža, ki v svoji službi v poljedelskem ministerstvu avstrijsko kmetijsko združništvo na vsak korak podpira in pospešuje vedno vsa naša stremljenja; to je od nas vseh visokospoštovani g. sekcijski načelnik dr. Ertl. Njemu bodi izrečena posebna zahvala.

Dasi so se zadnji čas pokazale v našem kmetijskem združništvu mnoge neprilike in mnogokrat celo nezdravi odnošaji, kakor je to pri tako naglo napredujoči veliki organizaciji in posebno v tako različnih gospodarskih razmerah našega kmetskega prebivalstva skoro neizogibno, vendar lahko mirno pričakujemo, da se bodo tudi te težkoče vsled sile in gospodarskega pomena združne ideje premagale. Jasno nam mora biti, da čakajo našo

zadružno organizacijo še velike naloge. S celo vrsto takih vprašanj se bavi naše zborovanje; je tu vprašanje razdolžitve kmečkih posestev, vprašanje razkosavanja zemljišč, itd. Obljublja se nam tudi nova zadružna postava. Pričakovati je, da se z njo avtonomija zadrug ne bo omejila; četudi se je revizijska postava v posameznih točkah spopolnila, vendar kontrola države ne sme iti čez gotove meje, ki odgovarjajo zadružnim načelom. Tudi se bo moralo doseči za siguranje financijelne podlage naših zadrug ter davčno reformo. Tozadevnim že upeljanim akcijam bomo morali posvetiti svojo posebno pozornost. Tudi izpopolnitev zadružnega šolstva bomo morali z vso odločnostjo pospeševati.

Omejiti sem se mogel samo na te kratke podatke. Če pa vse pregledamo, vidimo, da se je na polju kmetijskega zadružništva izvršilo v zadnjih 20 letih silno mnogo in uspešnega dela, da pa imamo tudi za bodočnost pred seboj še velike naloge, ki zahtevajo ne le vztrajno, previdno in vestno delo vodilnih oseb, ampak tudi razumevanje za naloge zadružništva in pravi zadružni duh v kmečkem prebivalstvu, da se bo kmetijsko zadružništvo vedno bolj izpopolnjevalo, v korist in blagor avstrijskega kmetijstva.

Zadružništvo na Ruskem.

»Internat. Genossenschafts-Bulletin« je prinesel nedavno o ruskem zadružništvu zanimive statistične podatke. Na Ruskem je danes 15.097 zadrug. Od teh je kakih 5000 konzumnih zadrug, med njimi 829 poljskih. L. 1910. se je ustanovilo nad 800 novih konzumnih zadrug. Vse te konzumne zadruge štejejo na milijon članov, in od teh jih 90% odpada na kmečko prebivalstvo. Največ konzumnih zadrug je v kijevski guberniji (565), dalje jih je mnogo v podolski (306), permski (219), poltavski (217). Te konzumne zadruge so združene v 4 centralah, ki so obenem nakupovalne centrale, s sedeži v Kijevu, Petrogradu, Varšavi in Moskvi. Moskovska centrala je najstarejša in največja; njen promet je znašal v prvem polletju 1911 1 milijon 151.108 rubljev.

Kmetijskih zadrug (ponajveč zadruge za nabavo kmetijskih strojev in potrebščin, gnojil, semen itd.) šteje Rusija krog 2500 s skupnim številom 300.000 članov. Največ je teh zadrug v poltavski guberniji (nad 200). Kmetijske nakupovalne zadruge so združene v 4 zvezah; največji ste v Rigi in Petrogradu. Prva je prodala

l. 1909 za 1,438.154 rubljev kmetijskih strojev, potrebščin, gnojil in semenja. Tudi petrograjska centrala, pri kateri nakupujejo tudi mnoge konzumne zadruge, proda na leto za nad pol milijona blaga.

Poleg teh zadrug deluje na Ruskem krog 1600 m l e k a r s k i h z a d r u g , ki se pečajo z izdelovanjem surovega masla. Od teh jih je ogromna večina v Sibiriji (1400). Tudi te zadruge so združene v svojih posebnih zvezah. Sibirska zveza izkazuje letnega obrata 5 milijone rubljev in ima celo vrsto prodajnih uradov na Ruskem in eno v Berlinu. Velike množine sibirskega surovega masla se prodajo na Angleško. Zveza nakupuje za te zadruge, ki so obenem konzumne, razno potrebno blágo, stroje itd.

Znamenite je tudi stanje k r e d i t n i h z a d r u g . Glasom izkaza oddelka državne banke za mali kredit, pod katere nadzorstvom se nahaja večina kreditnih zadrug, je bilo 1. jan. 1911 na Ruskem 4096 rajfajzenovk in 1901 Šulce-Deličevka, tako da je v celem 5997 samopomočnih kreditnih zadrug med ruskimi kmeti. V teh zadrugah je organiziranih nad 3 milijone članov.

Kreditne zadruge so bile ustanovljene zvečine s pomočjo državne banke. Izkazujejo: 3,127. 744 rubljev lastnega osnovnega kapitala, 7,250.079 rubljev izposojil, 1,423.573 rubljev rezervnih fondov, 1,247.474 rubljev fondov za socialne namene (nakup kmetijskih potrebščin, strojev, semen, gnojil in konzumnega blaga). Dne 1. jan. 1911 so znašale vloge članov 42,197.697 rubljev. Čistega dobička so imele 1910. leta 3,802.993 rubljev. Posojil so dale v 1910. letu 66,823.426 rubljev.

Ti kratki, a strokovni podatki o dozrajnem razvoju samopomočnega združevanja ruskega kmečkega ljudstva mora zadovoljiti vsakega Slovana, dasi 15.097 samopočnih zadrug, v katerih je organiziranih do 5 milijonov ruskega kmečkega naroda, niti od daleč ne odgovarja obsežnosti in številu prebivalstva ogromne ruske države. A početki so tu in so zadovoljivi. Nadaljno smotreno delo na polju ruskega zadružništva bo rodilo trajne uspehe. —p—

O »podpisanih deležih«.

Ali se naj podpisani, a ne vplačani deleži vstavijo v bilanco, tako da je vplačani znesek vpisan kot pasivum, nevplačani kot aktivum?

Na to vprašanje je že lansko leto v nekem članku »N. W. Tagblatta« odgovoril zadružni strokovnjak Wrabetz. Pravi tam med drugim sledeče: »Kot star zadrugar poznam le »vplačane deleže« in

nikakih »podpisanih«; tudi veljavni zadružni postavi z dne 9. aprila 1873. je pojem »podpisani delež« popolnoma tuj. Ta postava govori v §§. 5, 22, 49, 76, 77, 79, 83 in 84 o »deležih« članov, nikjer pa o »podpisanih deležih« in besedilo navedenih točk postave se da le tako razlagati, da se gre vedno le za take deleže, ki so si jih člani pridobili, to je v gotovini vplačali. Posebno nalaga § 22. odst. 3. navedene postave vodstvu vsake zadruga dolžnost, priložiti vsakoletnemu računskemu zaključku izkaz o številu članov in deležev in govori glede slednjih samo o številu tistih, ki so obstojali ob zaključenju bilance, ki so tekom leta »prirasli«, ter onih, ki so bili odpovedani ali izplačani; o številu »podpisanih deležev« ni v postavi niti črke. In po pravici! Nič ni doslej bolj podpiralo nesolidnosti in sleparstva v zadružništvu, kot »podpisani deleži«. Ker pri podpisanju takih deležev nikomur ni treba doprinesiti dokaza, da mu gospodarske razmere tudi faktilčno plačilo deležev pripuščajo, se lahko zgodi, da tudi kak popolnoma nepremožni član podpiše 10 ali 20 ali več deležev, dočim se pozneje izkaže, da še enega niti v malih obrokih ne more vplačati.«

Pisatelj nadalje opozarja, da je vlada v načrt za novo zadružno postavo privzela določbo, da se more drugi delež vzeti šele potem, ko je prvi popolnoma vplačan; opozarja dalje, da se sleparija s podpisanimi deleži dela le pri takih zadrugah, ki so ustanovljene samo za potrebo njih ustanovnikov, sicer so pa pravzaprav akcijske družbe. Končno opozarja vlado, če hoče z novo zadružno postavo iz zadružništva odpraviti nepoštenost in nesolidnost, naj vanjo vzame izrecno določbo, da se nevplačani, samo »podpisani« deleži ne smejo sprejeti v bilanco zadruga.

O stvari razpravlja v listu »Die Genossenschaft« z dne 9. sept. 1911 tudi zadružni revizor Hacker ter izvaja med drugim, da je v svoji dolgoletni praksi našel samo dva slučaja, da so se v bilanco vpostavili nevplačani deleži. Obe dotični zadrugi pa sta že vzeli žalosten konec. Bilanca mora predvsem biti resnična in jasna, podati mora kolikor mogoče odgovarjajočo, natančno, vestno sliko o vsakokratnem stanju podjetja. Nedopustna je ne le vsaka neresnica, t. j. dejanskim razmeram ne vestno odgovarjajoča navedba, ampak tudi vsako zakrivanje, samovoljno zamenjavanje itd. Ako znašajo vplačani deleži pri zadrugi n. pr. K 4000.—, je to tudi znesek, ki se ima vpostaviti v pasiva bilance. Ako se pa vpostavi v bilanco K 10.000.— podpisanih deležev v pasiva in K 6000.— nevplačanih deležev v aktiva bilance, odgovarja to sicer res vplačanim K 4000.—, a je neprimerna sleparija.

Podlaga bilance je inventura, t. j. popis posameznih postavk aktiv in pasiv; za deleže torej seznamek saldov, ki jih izkazujejo konti posameznih članov na dan zaključenja bilance.

Vpostavitev K 10.000.— deležev v pasiva bilance predpostavlja, da deležni konti članov tudi toliko znesejo. Posameznim članom bi se torej pri vstopu morali p o d p i s a n i deleži na dobro vpisati. V istem trenutku pa, ko se to zgodi, je zadruga članom dolžna K 10.000.—, ne da bi bili le en vinar vplačali. To g o t o v o n e odgovarja dejanskim razmeram; postavka je — poleg vsega tudi precej nevarna — fikcija.

Ker torej v resnici dolg v znesku K 10.000.— nasproti članom še n e o b s t o j i, bi bilo potrebno drugo fiktivno vknjiženje in bi se moral otvoriti za vsakega člana še drugo konto, na katerem bi se član, z istim zneskom, ki se mu je drugje na dobro vpisal, zopet obremenil. Na teh kontih bi se potem tudi vplačila članov zaračunila.

To delo je — brez ozira na njegovo nedopustnost — tudi silno komplicirano. Zato se menda zadruge, ki s tem operirajo, omejujejo samo na sleparijo v bilanci. —p—

Vestnik „Zadružne Zveze v Celju“.

Zadružna Zveza v Celju posreduje pri nakupu najraznovrstnejših umetnih gnojil, krmil, kmetijskih strojev in pisarniških potrebščin za zadruge. Pozivljamo vse zadruge, da se v slučaju potrebe s takimi naročili obračajo vedno le na Zadružno Zvezo v Celju. Postrežba točna in pod najugodnejšimi plačilnimi pogoji.

Okrožnica članicam! Izkazalo se je, da zadruge ne vknjižujejo pravilno denarjev, ki si jih izposodijo od »Zveze« ali od drugih zavodov. Ti denarji so se doslej vknjiževali kot hranilne vloge in so se kot taki tudi izkazovali v bilanci. To pa je napačno. Po naročilu »Splošne Zveze na Dunaju« se morajo vsi od drugih zavodov sprejeti denarji v bilanci posebej izkazovati kot izposojilo. V to svrhu je treba, da predvsem izpišete iz glavne knjige hranilnih vlog vsa izposojila ter jih prenesete v posebno knjigo. Taka knjiga se je razposlala vsem članicam. V to knjigo se naj v bodoče vpisujejo vsi denarni posli med Zvezo in članicami. Ravno isto velja pa tudi za vse one denarje, ki jih imate od drugih zavodov.

PODLISTEK.

Bajka o delu.

Ob poti, v žgočem solncu sedi mož in tolče kamenje. Jezno vrže naenkrat kladivo stran in se vleže v senco svojega šotorja, mrmrajoč: »Ko bi ga imel pred seboj, kdor je izumil delo!« Srepro se ozre na visoki kup kamenja.

Kar začuje petje. Vesel jo primaha po poti potujoči roko-delec. »Dober dan!« veselo pozdravi. Zlovoljnež ob poti se niti ne ozre. Ravno je zahajalo solnce za gorami. Popotnik stopi bliže. »No, stavec, nimaš veselja do dela?«

Stavec se ves divji dvigne. »Kdo si?«

»Jaz?« se zasmee popotnik, »prinašam ljudem srečo, jaz sem delo.«

»Delo?!«

Boječe se je stavec ozrl . . . Krčevito je oprijela njegova roka držaj kladiva, in v trenutku je padlo kladivo na glavo mladeniča . . . Brez glasu je padlo truplo na kup kamenja. Stavec je onemel obstal, levo roko je tiščal na srce.

Prišlo je spoznanje . . . Ob robu gozda, nedaleč od tam, ve za globoko luknjo, tja bo spravil truplo. Skloni se in ga hoče dvigniti. A njegove roke so objele praznoto in mrlič je izginil. Zmedeno je zrl stavec pred sebe, potem pa se je splazil ves tretajoč proti domu.

* * *

Kmalu se je govorilo povsod, po vasi, po mestu, po celi deželi: »Stavec je delo ubil«. Veselje je zavladovalo vsepovsod. A kmalu so se pokazale posledice dejanja. Najprej pri starcu samem. Celo življenje je imel delo krog sebe, in lotil se ga je bridek kes. V delu utrjeno truplo je postalo medlo in velo. Kakor njemu, se je godilo vsem drugim.

Zmanjkalo je sreče dela . . . Eden, ki se je prvotno najbolj veselil, je začel godrnjati. »Dela!« Grozeče je to zaklical. Mnogi so klicali enako, a delo je bilo mrtvo. Nekoga je zgrabila jeza. Lotil se je starca . . . Starca, ki so ga častili kakor svetnika . . . Tudi drugi so se spozabili. Slava je izginila! Nadlegovali so starca: zmedene besede je blebetal pred sebe. Množico je zgrabila jeza. Popadejo starca. »Vrni nam delo!« Tisoči so mu rjaveli to nasproti.

Razburjenje je starca ubilo . . . padel je mrtev na tla. Skozi množico pa se je preril mladenič. Dvignil je mrliča. Strme ga je gledalo ljudstvo . . .

»Delo?« Da delo je. Zopet vse vriska veselja. Smehljaje se, je stopal mladenič s svojim bremenom skozi množico. »Vedel sem!« so mrmrale njegove ustnice; »odslej ostanem zopet pri vas«.

Zadružne in gospodarske vesti.

Kmetijsko zadružištvo na Japonskem. Na Japonskem se še 60% prebivalstva bavi s kmetijstvom. Zato je država v veliki meri posvetila svojo pozornost kmetijstvu. Skupno število kmetijskih združitvev, ki imajo za cilj izpopolnjevanje kmetijstva in katerih so tri razne vrste, znaša do 56.000.

Da bi pospešila snovanje kmetijskih zadrug, je vlada izdala posebno postavo o snovanju proizvajalnih kmetijskih zadrug za proizvodnjo tržnih pridelkov, zadrug za pridelovanje čaja, zadrug za gojenje plemenskih vrst govedi, konj itd.

Da bi kmetijstvo imelo potrební kredit, se je osnovala Hipotečna banka za Japonsko s kapitalom 10 milijonov jenov (krog 20 milj. kron). Bank za kmetijstvo in obrt je danes 46 s skupnim kapitalom 29.870.000 jenov (krog 70 milj. kron). Zanimiva je uredba, da te banke dajejo v zadrugah združenim kmetovalcem ali obrtnikom v zadruge posojila kot skupinam ljudi, ki jamčijo drug za drugega osebno.

Poglejmo število zadrug komcem posameznih let, odkar je zadružna postava stopila v veljavo.

Leta 1900 zadrug	21	Leta 1905 zadrug	1671
» 1901 »	263	» 1906 »	2470
» 1902 »	512	» 1907 »	3362
» 1903 »	870	» 1908 »	4373
» 1904 »	1222	» 1909 »	5661

Začetkom letošnjega leta jih je bilo 7380. Najbolj razvite so kreditne zadruge. Začetkom letošnjega leta jih je bilo 2255. Skoro v vsaki drugi občini je vsaj ena zadruga. Povprečno pride na eno zadrugo 110 članov. Vseh zadružnikov je 811.000.

Po poklicu so zadružniki:

kmetovalcev	88'81%
obrníkov	4'75%
trgovcev	6'57%
ribičev	1'92%
ostalíh poklicev	6'55%

Za ribiče je posebna vrsta zadrug: ribiške zadruge. Pripomniti treba, da je ribištvo jako važna gospodarska panoga na Japonskem, ker je riba skoro izključna mesna hrana, s katero se živi masa naroda. Osrednjih zadrug je 14.

Načrt za novo zadružno postavo na Danskem. Danskemu državnemu zboru je predložen načrt za novo zadružno postavo. Ker je kmetijsko zadružništvo na Danskem velikega pomena, bo načrt te postave zanimal tudi naše narodno-gospodarske kroge. Dansko šteje danes nad 3000 kmetijskih zadrug, gotovo lepo število za deželo, ki šteje komaj dva in pol milijona prebivalcev. Potom zadružništva so si danski mali in srednji kmetje zasigurali trdna tla in si prisvojili vse pridobitve in prednosti velikega obrata in velike trgovine. Tako jim je bilo omogočeno, da so v največjem obsegu prodajali meso, surovo maslo, mast in jajca v inozemstvo in povzdignili izvoz teh pridelkov v kratkem času 30 let od 30 na 300 milijonov. Razun posameznih določb za pospeševanje živinorejskih in kreditnih zadrug doslej na Danskem niso imeli posebne zadružne postave. Tudi sedajni postavodajni čin ni toliko posledica kake potrebe zadrugarjev, ampak ima namen, vplivati dopolnilno na pravo akcijskih družb. Ker se je za slednje morala napraviti postava, se ni smelo pri tem pustiti zadrug ob strani. Načrt je zelo priprost in pregleden. Obstoji iz 36 odstavkov in se skuša kolikor mogoče prilagoditi praktičnim oblikam zadružništva. Pojem zadruga definira postavni načrt z gospodarskega stališča tako, da je »zadruga družba, ki — ne da bi spadala pod odstavek I. postave glede akcijskih družb — se ustanovi, da za svoje člane nabavlja za njihovo delo ali za njihov obrat potrebna orodja in druge predmete, da njihove pridelke prodaja in tudi sicer z gospodarskimi sredstvi pospešuje njihove gospodarske koristi«. — Postava določa, da se morajo zadruga vpisovati v posebne zadružne registre. Če se smejo kupčije sklepati tudi z nečlani, to prepušča postava določbam pravil. Število članov zadruga je neomejeno. Če pravila ne določajo drugače, jamčijo člani upnikom zadruga solidarno za vse od nje sklenjene obveznosti. Vendar se smejo upniki še le potem držati posameznih članov, ako so pri zadrugi zastoj poskušali doseči zadovoljitev svojih zahtevkov nasproti zadrugi. Če se gre za v pravilih določeno »omejeno zavezo«, se ne sme znesek, za katerega vsak član za obveznosti zadruga jamči, določiti na manj ko 100 kron. Ako član iz zadruga izstopi, velja njegova zaveza še vendar eno leto od dneva izstopa naprej. — p —

Zadružništvo na Angleškem. Glasom poročila angleškega delavskega urada je obstajalo na Angleškem l. 1909 v celem 2233 raznih zadrug, o katerih je bilo mogoče dobiti podrobnejše podatke. Število njih članov je znašalo 2,597.229, t. j. 9.7% vsega prebivalstva. Vse zadruga so imele nad 1.008,815.761 mark kapitala (deleži, izposo-

jila in rezervni zakladi). Od teh zadrug je bilo 1430 konzumnih z 2,469,396 člani. Kapital teh zadrug je znašal 768,511,554 mark. Od 693,867,319 mark deležev, ki jih imajo vse zadruge, odpade na konzumne zadruge 628,623,511 mark. Iz tega je razvidno, kako prevladuje na Angleškem konzumno združništvo, ki postavlja vse ostalo združništvo v senco. Posebno ima kmetijsko združništvo, ki je v Avstriji, Nemčiji itd. tako krasno razvito, pokazati na Angleškem le na male uspehe.

Statistika britske združne zveze, ki je bila predložena združnemu zborovanju v Bradfordu, obsega 5157 zadrug nasproti 1561 l. 1909. Od teh jih je poslalo poročila 1555. Imele so 2,661,799 članov (proti 2,585,293 l. 1909); deležni kapital je narasel od 696,373,665 mark l. 1909 na 715,470,330 mark l. 1910. Promet je narasel od 2,221,810,185 mark l. 1909 na 2,276,288,691 mark l. 1910; čisti dobiček pa od 245,026,909 l. 1909 na 245,306,246 mark l. 1910.

Silno razvite so proizvodjalne zadruge. 1290 zadrug je pridelalo skupno za 417,568,926 mark blaga. Zaposlenih imajo 48,738 oseb (27,611 moških, 13,786 žensk in 7,341 maloletnih obojega spola, starih izpod 18 let). Mezd se je izplačalo 53,721,747 mark. V vseh zadrugah — ne le v proizvodjalnih — pa je zaposlenih 122,991 oseb, katerim se je izplačalo 145,518,279 mark na mezdah in plačah. Čisti dobiček je znašal 245,306,246 mark. 30,076,230 mark se je izplačalo za obresti na deleže, 1,534,089 pa od čistega dobička delavcem. Za vzgojevalne namene se je porabilo 1,866,885 mark, za druge občekoristne svrhe 1,152,008 mark. 219,830 mark se je vplačalo prispevkov za potrebe združne zveze.

Ta so številke, o katerih se konzumnemu združništvu pri nas v Avstriji še ne sanja. Niti v Nemčiji, kjer je vsled mogočne organizacije delavstva konzumno združništvo jako razvito, ne morejo teh številk doseči.

—p—

Združne elektrarne. Združna zveza za prusko provincijo Saksosko v Hale ima poseben elektrotehnični oddelek, ki vodi vse delo za ustanavljanje združnih elektrarn. Do danes posluje že 10 takih podjetij, nadaljnjih 10 načrtov je pripravljenih. Vse te elektrarne oskrbujejo okoli 1500 krajev z električnim tokom. Delo elektrotehničnega zvezinega oddelka, v katerem so nastavljeni seveda inženirji — strokovnjaki, obstoji v sledečem: pouk in propaganda; izdelovanje in preizkušnja načrtov; ustanavljanje zadrug (družb); sklepanje pogodb; oddaja del; sodelovanje pri finansiranju podjetij; nadzorovanje izpeljave; proračuni in obračuni; ureditev knjigovodstva, mesečno nadzorovanje in zbiranje gospodarskih uspehov v statistične

svrhe. Ako se uvažuje, kolike gospodarske važnosti je električna moč za kmetijstvo in obrt in kako bi prejalislej nastala zasebna podjetja, ki bi po znanih metodah odirala prebivalstvo, tedaj je to delo haleške zadružne zveze vse hvale vredno. Ampak k temu spadajo pred vsem razumni, za celokupnost in ne samo za lastni interes vneti možje, ki so pripravljeni doprinesti v začetku potrebne gnotne žrtve. Drugod se taki možje že najdejo v velikem številu. Slovenci jih smemo pri belem dnevu iskati z lučjo.

Hrvaško zadružništvo v Bosni in Hercegovini. »Hrvatska Zajednica« poroča: »V zadnjih letih so se začele snovati pri nas kmetijske zadruge po Rajfajznovem načinu. Posledica tega gibanja je osnovanje Hrvaške zadružne banke za Bosno in Hercegovino v Sarajevu. Izza njene ustanovitve, t. j. od začetka tega leta naprej, so se začele snovati zadruge v večjem številu. Ustanovljenih je dozdej krog 70 kmečkih zadrug z nad 7000 člani; nad 50 jih je v zvezi z imenovano banko. Zadružna banka je ustanovljena s kapitalom 200 tisoč kron. Ta kapital nikakor ne zadostuje, da bi se zadovoljilo niti najskromnejše potrebe zadrug in njihovih članov. Zadruga pa imajo (razun nekaterih) malo vlog in bodo morale iskati kredita pri svoji matici: Hrvaški zadružni banki. Zato je sklenila uprava banke, da še letos zviša svojo temeljno glavnico od 200 na 500 tisoč kron. Hrvaška zadružna banka je s svojim malim kapitalom dokazala, da ji leži na srcu gospodarska povzdiga hrvaškega kmeta v Bosni in Hercegovini.

—p—

Srbsko zadružništvo v dalmatinskem Primorju. Na 4. občnem zboru zveze srbskih pridobitnih in gospodarskih zadrug v Dubrovniku se je poročalo, da je imela zveza 30. junija 1911 45 zadrug (33 rajfajznovk, 9 posojilnic, 2 zadrugi za izdelovanje olja in eno ribiško zadrugo.) Tekom zadnjega poslovnega leta jih je priraslo 5. Poslovna poročila je poslalo 37 zadrug, ki so imele koncem 1910. 4627 članov z 8328 deleži. Hranilnih vlog imajo 2,905.693'16 K, posojil so dale 700.318'87 K. Zanimivo in značilno za okoliš, v katerem zveza deluje, je, v kake svrhe so se posojila dajala: na prvem mestu so taka za amortizacijo dolgov (475 v znesku 114.820'73), 189 posojil za nakup življenskih potrebščin, 91 za nakup živine, 96 za nakup posestev, 7 za nakup orodij. Zadruga posredujejo tudi nakup kmetijskih potrebščin. Rezervni fondi znašajo K 119.553'13, čisti dobiček K 71.489'49. 10 rajfajznovk izkazuje koncem leta 1910 izgubo K 1147'90. — Z obžalovanjem omenja poročilo dejstvo, da komaj 50% zadrug zna pisati in čitati, vsled česar je tudi prirejanje zadružnih tečajev

otežkočeno. Leta 1910 sta se vršila dva tečaja za tajnike z dobrim uspehom. Zadruga so prirejale v svrhu utrditve in razširjenja združne misli sestanke s predavanji; takih sestankov je bilo 43. Zdruga knjižnice imajo 2096 knjig in 108 listov. Tudi so se prirejale tečaji za analfabete (nepismene).

Gospodarska razstava v Sofiji. Dne 24. septembra t. l. se je otvorila v Sofiji na Bolgarskem razstava gospodarskih strojev. Razstava je pod pokroviteljstvom prestolonaslednika Borisa. Med razstavljalci je mnogo Avstrijcev. Velike zasluge za razstavo so si pridobili češki industrijci in trgovske zbornice v Pragi in Sofiji. Vsa preddela je vodil posebni češko-bolgarski odbor. Pri otvoritvi, ki se je svečano izvršila, je naučni minister Bobčev poudarjal važnost razstave in izrekel željo, da bi prinesla mnogo koristi. —p—

Srbske kmetijske zadruga na Ogrskem in Hrvaškem leta 1910. Glasom poročila Zveze srbskih kmetijskih zadrug je naraslo število teh v l. 1910. na Ogrskem in Hrvaškem za 15, tako da jih je bilo koncem l. 1910 skupno 312 (189 na Hrvaškem, 123 na Ogrskem). Zadrugnikov je 10 656, od teh 9.447 kmetovalcev, 490 obrtnikov, 132 učiteljev in trgovcev, 125 duhovnikov itd. Vsi zadrugniki imajo skupno 91.360 oral zemlje v vrednosti krog 87 milijonov kron (s hišami vred). Vsi zadrugniki imajo 6,278.000 vknjiženih in 2,903.000 nevknjiženih dolgov, od katerih so koncem l. 1910 dolgovali zadrugam 2,907.000 kron. Največji del dolgov pri zadrugah se je napravil v svrhu najema zemlje v zakup (803.707 K); dalje za nakup zemlje (603.734 K), za zidanje in nakup hiš (236.854), za nabavo vprežne živine in krme (400.000 K), za plemensko živino (254.000 K), za odplačilo drugih dolgov (160.406 K). Vse zadruga skupaj imajo 105.934 K deležev, 183.000 K rezervnih fondov in 2,705.000 K hranilnih vlog. —p—

Zvišanje obrestne mere. Dne 21. sept. t. l. je generalni svet avstroogrške banke zvišal obrestno mero od 4⁰/₁₀₀ na 5⁰/₁₀₀ za menice, od 5¹/₂⁰/₁₀₀ na 6⁰/₁₀₀ za lombard. Razloge za to zvišanje je označil generalni tajnik Pranger sledeče: potreba denarja v tuzemstvu je jako velika v vseh področjih našega narodnega gospodarstva. 15. sept. t. l. je imela banka v eskomtu in lombardu za 1813 milijonov več zahtev kot lani ob istem času, bankovcev je bilo v prometu ta dan za 1597 milijonov več kot lani; glavni razlog pa je, ker se išče izvanredno mnogo v inozemstvu plačljivih menic, vsled česar obstoji nevarnost, da bi se zaloga zlata avstroogrške banke mogla zmanjšati, kar bi gotovo nastalo, če bi obrestna mera avstroogrške banke ostala še nadalje manjša nego

obrestna mera nemške državne banke, ki je bila dan poprej zvišana od 4⁰/₀ na 5⁰/₀. Zato je generalni svet soglasno sprejel predlog za zvišanje obrestne mere. — Istega dne je ravnateljstvo angleške banke zvišalo obrestno mero od 3⁰/₀ na 4⁰/₀, francoska državna banka od 3¹/₂⁰/₀ na 4¹/₂⁰/₀, belgijska narodna banka od 4¹/₂⁰/₀ na 5¹/₂⁰/₀.

—P—

Povišanje diskonta. Iz Curiha poročajo, da je švicarska »Nationalbank« povišala diskont na 4⁰/₀. — Švedska državna banka je povišala, kakor poročajo iz Stokholma, diskont od 5⁰/₀ na 5¹/₂⁰/₀.

Koliko je letos hmelja? Letošnjo hmeljsko letino cenijo strokovnjaki sledeče: Na Češkem 98—108 tisoč stotov, na Moravskem 3—4 tisoč, na Štajerskem 15—20 tisoč, v Galiciji 8—9 tisoč, na Zg. Avstrijskem 3—4 tisoč, skupaj torej 127—145 tisoč proti 297 tisoč lansko leto. Na Ogrskem se ceni 13—15 tisoč, torej v celi državi na 140—160 tisoč. V Nemčiji ga cenijo na 183—190 tisoč, (lani 384 tisoč), na Francoskem 35—40 tisoč, v Belgiji 40—45 tisoč, na Ruskem 35—45 tisoč. V celi Evropi ga bo torej 433—480 tisoč; potrebuje pa se ga 715 tisoč stotov. Na Angleškem cenijo letino na 250—260 tisoč (lani 304.000), v Ameriki na 350—400 tisoč. Hmeljska letina celega sveta se ceni na 1,053.000—1,150.000, potreba pa znaša 1,650.000—1,750.000, torej primanjkljaja 597.000—600.000.

Vina iz let 11 so bila vedno na posebno dobrem glasu. Tako se še danes mnogokrat piše o izbornem vinu l. 1711. O vinu iz l. 1811 pišejo stare knjige: Leto 1811 je bilo posebno vinsko leto. Takega vina kot to leto ze ni bilo 20 let. Zima je bila mila, ni bilo ne snega ne mraza. Spomlad se je začela že februarja, v majniku je trta že cvela, grozdje je rano zorilo in o Mihaljevem je trgategv že bila dokončana. Tega leta se je pojavila tudi repatica. — Tudi l. 1911. bo izvrstno vinsko leto, in ker so vsled lanske slabe letine kleti prazne, bo imelo vino tudi dobro ceno.

